

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

(IV/37.)

Z. Tóth Csaba (Pécs):

Kadmosz és Dalmácia – „Európa keresésének” első nyomai

„A halhatatlanok halandók, a halandók halhatatlanok,
minthogy élők azoknak halálát, azoknak életét pedig halják.”

Hérakleitosz CXI. töredéke

„Még nem tudja Agenorides, hogy tengeri isten lett unokája, leánya;
legyőzte a kínja, a gyásza, és az a sok csoda, mit látott: elhagyja
hazáját – ő, ki a várost építette! – akárha a helynek végzete űzné csak;
tévelygett száműzetésben, s Illyriába került; felesége kísérte az útján.”

Ovidius: Átváltozások, IV., Cadmus és Harmonia

Az Adria „szerelmeseinek”

Egy kis történeti ismertetésnek hála, újra „elvetődtem” az Adriára, réges-régi személyes élmények „alapozása” után az újabb, mitográfiai élményekhez: *Juba Ferenc* tengerészkapitány (1915-2006) Fiume című írása került elém nemrég (*Acta Historia Hungarica Turiciensia*, 2018/2, p. 363), az adriai magyar vonatkozású emlékekről, élükön az avarok 6. századi dalmáciai megjelenésével, amint régebbi források nyomán tudósít a híres bizánci császár-író, Bíborbanszületett Konstantin *A birodalom kormányzása* c. műve (950 k.). A dalmáciai avarokat, a szerbek, horvátok betelepülését nyomozva elővettem *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen* (1886-1901) Dalmácia története c. fejezetét, ahol ráakadtam a különös, szinte példátlan értékű „fejlődéstörténeti illusztrációra”, a föníciai-thébai kultúrhérosz, *Kadmosz* történetére, aki hűgát, *Európát* keresve eljut Dalmácia déli részére, s többek között Butoé, a mai Budva városát alapítja, majd itt – vagy, mint a források kitűnő összefoglalásából aztán megtudtam (M. Šašel Kos), talán a szomszédos Kotori-öböl környékén – helyezték örök nyugalomra feleségével, a szépnevű Harmoniával együtt. A tengermelléken, szigeteken, és a szárazföld belseje felé ma is megtalálhatók az ősi görög gyarmatosítások, az illír-görög együttélés emlékei, a „küklöpszí” kőtömbökből épült falak maradványai, szobor-, freskó- és mozaiktöredékek, régészeti leletek, melyek nagy része már a múzeumokba került, ill. fennmaradtak a helyi legendákban, népszokásokban.

Illír-görög bronzsisak, Budva, mellette elektron fokos és arany hajdíz, Mala Gruda, Kotori-öböl (Muzeji Kotor)

Az Európát elrabló zeuszi bika közismertebb motívuma mindezidáig elfedte Kadmosz legendáját, amely szinte egykorú, egyenrangú Európa fia, Minosz krétai civilizációjával és Mükénével, és a legelső, mítikus-történelmi nyoma „Európa keresésének”, noha föníciai-görög gyarmatok létrejöttek az Ibériai-félszigeten, Szicíliában és a Baleár-szigeteken is. A szereplők életútja végigvonul a fő kultúrkorszakokon: Kadmosz apja, Agénor *Egyiptomból* kerül Kánaánba, feleségül vesz egy *kisázsai* hercegnőt, idősebbik fiuk, Kadmosz pedig *Görögországba* megy, „Európát keresve”, hóna alatt a föníciai ábécével, majd végül *Dél-Dalmáciában* telepszik le feleségével, Harmóniával, s az illírek híres uralkodói lesznek. Ezen felül Ovidiusnál egy meglepően „biblikus” hangvétellű jóslattal találkozunk, mely a soron következő, *keresztény* korszakra is utal, párhuzamosan az idősebb kortárs, Vergilius IV. eklogájával, amely a cumae-i Sibylla jóslatára hivatkozik (ld. később).

„Beauvau”, azaz Budva óvárosa, 1615.

Budva, 1900, a velencei uralomból maradt épületekkel

Ez a nagy civilizációs körút nem „sima”, a kultúrimpulzus szokás szerint egyszerre viszontagságos és gyümölcsöző hordozása tükröződik Kadmosz és társai kalandjaiban, melyek során a hős megküzd Árész hatalmas kígyójával, majd az ennek fogaiból lett harcosok, a *sparsusok*, „vetett emberek” segítségével megépítik a boiótiai Théba városát, s harcolnak a különböző „barbár” és görög törzsekkel.

Kadmosz, akinek neve a sémi *kedem* = kelet, kezdet, eredet, hajnalcsillag jelentésű szóra vezethető vissza, tehát ő a „Kelet”, a „Kezdet Férfia” (vö. *Adam Qadmon*), egy kultúrhérosz, nap-hős – oroszlánbórt visel panyókára vetve –, aki az *előrehaladó* misztériumi beavatásban részesülhetett, s útja során felvehette a görög beavatási impulzusokat, majd lányától, Szemelétől születik maga a nagy Dionüszosz, aki megjósolja az illíriai letelepedést (Euripidész: *Bakkhánsnők*, 1354. sor)

Kadmosz, vagy fia alapítása, Risan, Kotori-öböl, balra

1. A legenda

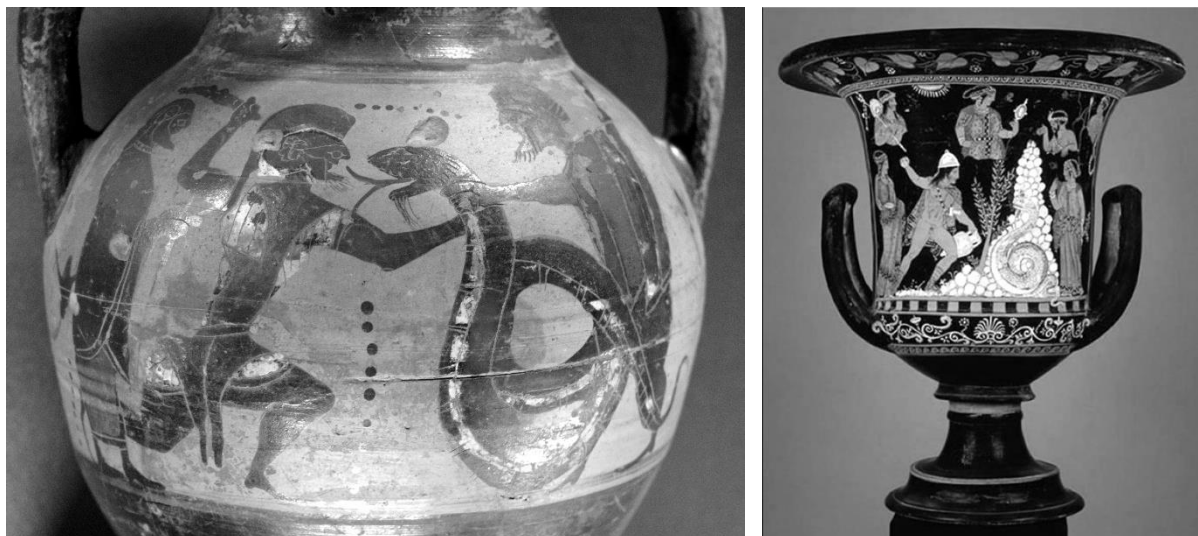
A Kadmosz-legendát az i.e. 5. századi Pherecydes nyomán Athéni Apollodorus (i.e. 2. század) adta tovább a legteljesebb változatban (*Bibliothecae*, III. könyv, másolata AD 1. sz.):

1,1.: [Agénor házaról] Lübiának két fia volt Poszeidóntól, Belusz és Agénor. Belusz az *egyiptomiak* felett uralkodott, és nemzette az említett fiaikat; de Agénor *Föniciába* ment, feleségül vette Téléphaszszát, és nemzett egy leányt, *Európát*, és három fiút, Kadmoszt, Fönixet és Kilixet. De néhányan azt mondják, hogy Európa nem Agénor lánya volt, hanem Fönixé. Zeusz beleszeretett, és egy szelíd bikává változva felvette a hátára Európát, és átvitte a tengeren Krétára. Itt magáévá tette, és Európa megszülte *Minoszt*, Szarpédont és Rhadamantüszet; de Homérosz szerint Szarpédont Zeusznak Laodamia szülte, Bellerophón leánya. Európa eltűnésekor apja, Agénor kiküldte fiait, hogy megkeressék, és ne is térjenek vissza, míg meg nem találják. Velük ment anyjuk, Téléphassza, és Thaszusz ment előre a keresésben, Poszeidón fia, vagy Phereküdész szerint Kilixé. De amikor *a szorgos keresés ellenére sem találták Európát*, feladták a hazatérés gondolatát, és különböző helyeken telepedtek le, Fönix Föniciában, Kilix Fönícia közelében, és az egész országot alávetette a Püramusz-folyó közelében, és Kilikiának nevezte el; Kadmosz és Téléphassza *Thrákiába* mentek, és hasonló módon Thaszusz alapította Thaszusz városát egy szigeten, Thrákia partjainál, és itt lakott.

4,1.: Amikor Téléphassza meghalt, Kadmosz eltemette, majd a thrákok vendégszeretően fogadták, és elment *Delphoiba*, hogy *Európáról* tudakozódjék. Az isteni orákulum azt mondta, hogy *ne aggódjon Európáért*, hanem kövessen egy tehenet, és alapítson egy várost, ahol a tehén a kimerültségtől lerogy. E jóslat nyomán átvágott Phokiszon, majd vett egy tehenet a pelaszg csordákból, és követte. Azután átkelt Boiótián, és itt a tehén lerogyott, ahol most *Théba* városa található. Kadmosz nekilátott, hogy a tehenet feláldozza Athénének, és elküldte néhány társát vízért *Árész*-forrásához. De egy *sárkány*, melyről néhányan azt mondják, hogy *Árésztől* származott, őrizte a forrást, és megölt majdnem mindenkit, akik odamentek. Haragjában Kadmosz megölte a sárkányt, és Athéné tanácsára *elvetette a fogait*. Amikor ez megtörtént, a földből fegyveresek ugrottak elő, akiket spartoknak, 'vetettek'-nek neveztek. Ezek egymást kezdték öldökölni, némelyikük véletlenül, némelyikük tudatlanságból. De Phereküdész azt mondja, hogy amikor Kadmosz meglátta a fegyvereseket kiugrani a földből, köveket dobált rájuk, és azok azt hitték, hogy a társaik dobálják őket, és öltre mentek. De öten közülük életben maradtak, Echión, Udeusz, Khtoniusz, Hüperenór és Pelórusz.

4,2.: De Kadmosz, vezeklésül a méiszárlásért, *Árésznak* szolgált egy nagy évig, ami egyenlő nyolc évvel a mi számításunk szerint. Szolgálat után Athéné biztosította neki a királyságot, és Zeusz feleségül adta

volt, de ebben a csíráállapotában is a „küszöbünkig” jött, Dalmácia déli részére, még azelőtt, hogy az „aranygyapjút” megszerezni törekvő argonauták hazafelé kalandoztak volna, a trójai háború előtt, az i.e. 13. században, szintén az új korszak iniciatíváit keresve, s érdekes, hogy Jászón is elveti a Kadmosz által korábban legyőzött Árész-kígyó fogait.

Kadmosz és társai harcolnak Árész kígyójával, görög vázák, i.e. 5-4. század (Louvre)

A mítoszok megértéséhez nem elegendő, ha pusztán a külső, történeti, néprajzi oldalukat kutatjuk, összehasonlítgatjuk, aztán lecsupasztjuk „modern” magyarázataikra, miként Frazer tette száz évvel ezelőtt, hanem mindenekelőtt be kell hatolnunk a régi, látó megismerésbe, melyből a mítoszok, beavatási misztériumok fakadtak, a „férfi” és „női” jellegű természeti világprincípiumok, aspektusok „lélektani” megjelenési formái, Poszeidón, a tengeristen, Árész, a hadisten, Aphrodité, a szerelem, élet-halál istennője, Dionüszosz, a „mámor” istene, Orpheusz, és mások, „akik” egyszerre voltak „biológiai-kozmikus” princípiumok. Az egykor általánosan elterjedt misztériumi beavatás egy olyan „intézmény” volt, ami bensőleg szorosabb kapcsolatba hozta az embereket e princípiumokkal, a beavatandókra jellemző módon. A beavatás egyszerre volt vallási és orvosi-pszichológiai, „megvilágosodási hivatal”, a testi kötelékekből a lelket, szellemet felszabadító, forrásaihoz visszavezető módszertan, papjai az erre vonatkozó ősi ismeretanyag őrzői, melynek töredékei, morzsái fennmaradtak a legendákban, mítoszokban, népmesékben, a szellemi hagyományban világszerte. Elsősorban maga az emberi lény hordozza ma is az élet mélyebb igazságainak *spontán* keresési lehetőségét a különböző „beavatódásokon” keresztül, a gyermekkor álmodó-mesebeli életén, érzékelésein át a kamasz- és ifjúkori szexuális megismerésekig, foglalkozási „beavatásokig”, a felnőtté válás, családalapítás, a férfi és női szerepek rítusain, végül az öregkor stációján át a halál „nagy beavatásáig”, sokféle formában, kb. 7 és 19 évente (életkori hetességek és a holdcsomópontok ciklusai). Az ember ma is az „örök körforgás” része, „kijöttünk, hogy visszatérjünk”, „ébren és alva, élve és halva”, miként Hé- rakleitosz mondja, de ma már el kell kezdenünk életünk mélyebb tudatosítását, túl azon a materialisztikus „betegségen”, mellyel a „tudatipar” fertőz bennünket, miszerint minden csupán az evilági „létért való küzdelemről” szól, és ami efölött van, az egész kultúra, lelki-szellemi élet, csak haszontalan „fölség”, „luxus”. Mert közben maga az emberi élet vált „feleslegessé” a mérhetetlenül „okos és kökemény” technológiai „haladás” révén, mely egyre inkább csak irányítható robotokat akar. E hamis felfogás egyoldalú sulykolásával lényegében a „szocialista kísérlet” után is elzárják az utat az igazi fejlődés, a magasabb megismerések elől, melyek küzdelmét a lélek síkján kell megvívunk, különben torz módon kivetítjük, és mindenféle külső

bajokat okozunk, a társadalmi konfliktusokig, háborúkig menően, mint erről hírt adnak a mítoszok is, amikor a „kígyóerőssel” való küzdelemről, bukásokról, eltévelyedésekről beszélnek, melyektől az istenek, hősök sem mentesek.

Az ősi és ó-korok sajátos emberi észlelőképessége még nem volt olyan körvonalazott, mint a mai, tárgyyszerű, a fizikai világra irányuló képzetalkotás, hanem egy *képlátás* dominált, egy *imaginatív* képzetalkotás, amely a mai áloméletünkhöz hasonlított. Ez a látás különösen erős volt az elalvás és a felébredés határán, s ekkor a nem-beavatottak is találkozhattak az istennel, beleláthattak a szellemi világokba, életük, sorsuk mélyebb folyamataiba, és a jövőbe is, ahogy ma is érhetik ilyen impulzusok, megvilágosodások, „jós-álmok” a fogékonyabb lelkeket. A mítoszok, ösvallások kialakulásának alapvető titka az ember lelki-szellemi látóképességében rejlik, melynek magyarázatával még ma is adós a tudományos szemlélet, és a „humán” területen is csupán a külső világ tapasztalásából akarják levezetni az istenekről, szellemi világról szóló ősi híradásokat, magát az emberi fejlődést. Természetesen részben igaz, hogy a szellemi látás a külső, érzékleti világra is vonatkozott, de úgy, hogy az ember a külső, testi lét folyamataiban is a *szellemet* észlelte – innen a mitológiák szakrális leplezetlensége a nemiség, a halál, a gonosz jelenségeivel kapcsolatban. Ma újra fel kell fedoznünk, hogy nem csak az „agyunk” gondolkodik, nem csupán a „biokémiai folyamatok” hozzák létre a megismeréseinket, hanem mindenekelőtt létezett és létezik magának az emberi lénynek a nem csak testi, nem is csak testi-lelki, hanem *hármás* tagolódása, a testi, lelki és szellemi lényünk, még tagoltabban: a fizikai test, étertest, asztráلتest és az „én”, a személyiség élete, tudata a maga belső törvényszerűségeivel, „őstörténetével”. A lelki-szellemi, nem csupán testi-genetikai eredetű *személyiségünk* az, amely alapját adja igazi, emberi mivoltunknak, lehetővé tesz *bármilyen* képességet, lelki mozdulatot, tanulási folyamatot, akár „ateista” képzetalkotást.

Kadmosz a delphoi jósdában Apollótól tudakozódik Európa holléte felől (1635)

Az emberiség szellemi fejlődéstörténetét ábrázolja tömören egy újabb kori, egzakt „mitográfus”, Dr. Rudolf Steiner, az 1906-ban írt rövid „instrukciójában”, mely a „Három Logoszról”, a világszellem hármás megnyilatkozásáról szól (*Drei Logoi*, Heft 14). Érdeemes az idevágó részt

szó szerint kiemelni, hogy lássuk, mi jellemezte a misztériumbölcsesség, mítikus képlátás, az ún. „tradíció” ősi, nagy korszakát, hogyan vált ki ebből az ember én-fejlődése, az érzékszervi észlelésekhez, agyhoz kötött „tudományos” gondolkodás, melyben ma élünk, és hogyan bontakozhat ki ebből újra, egy öntudatos belső tevékenység eredményeként is, a régi formákon túl, egy teljesebb, közvetlenebb, élőbb látásmód jövőbeli nagy korszaka:

Az *első* tudatfok még többé-kevésbé homályos (álomszerű), mivel az 'én' még nem született meg. Ezen a fokon az ember még egy alárendelt 'én' tagja; van *szellemi látóképessége*, de ennek tartalmait nem képes a *saját* látásának tulajdonítani.

A *második* tudatfok az 'én' születése által alakul ki. Ezen a magasabb fokon ezáltal elvész a szellemi látás. Megkezdődik a külvilág szemlélése.

A *harmadik* tudatfok azáltal alakul ki, hogy az 'én'-ben újra felmerül a szellemi látás, így az ember öntudatos szellemi látóvá válik.

Ezek a sorok szemmel láthatóan a valóság mély megismeréséből származnak, nem „elméleti spekulációból”, legfeljebb azon lehet vitatkozni, hogy mit hoz a jövő. Ám, ha valóban mélyen behatolunk a valóságba, nem kérdés, hogy a „második”, mai, túlságosan egoisztikussá és materialisztikussá vált korszakunk számos vívmányát tovább kell gondolni, ha nem akarjuk, hogy a földről eltűnjön az ember és a természetes élet, és ehhez az újragondoláshoz nem kell „regrediálni”, elmenekülni az antik vagy bármilyen misztikus „tudattalanba”.

Visszatérve a Kadmosz-legendához, mely mintegy az első és második tudatfok „határának” attribútumait viseli magán, a következő lépés a legenda elemzése: mit rejt ez az imaginatív, képi nyelvezet, mire is utal a legenda mítikus oldala, az átváltozás? A legendás történet lehetőséget ad, hogy a földi történelmet összekapcsoljuk a nagy, spirituális igazságokkal, és felfedezhetjük benne a kereszténység eljövételének egy illír-görög „előképét” is.

3. Kadmosz „átváltozásának” egy lehetséges magyarázata

A Kadmosz- legenda mindaddig voltaképpen történetinek mondható, mígnem a végén felbukkan a „kígyóvá változás” motívuma. Mi ez a különös metamorfózis, ami egészen kivételes egy kígyóölő, sárkányölő hősnél? Mert elképzelhetetlen, hogy pl. egy Perszeusz, aki megöli a Gorgót, később gorgóvá változik, vagy hogy egy Héraklész, aki megöli a lernai Hüdrát, később hüdrává változik. Ha egy sárkányölő végül sárkánnyá változik, ez azt jelentené, hogy nem is győzte le igazán a szörnyet, az alvilági, kísértő erőket, önmaga „árnyékát”. Eredetileg Kadmosz is egy ugyanolyan sárkányölő volt, mint 1500 évvel később Szt. Hiláron, vagy akár Szt. Mihály arkangyal, de aztán mintha Kadmosz „elbukott” volna, tragédiájának hangulata lengi be a róla szóló ókori híradásokat, és a kései Ovidius kifejezetten „isteni büntetésként” értelmezi átváltozását, sorsszerű válaszként arra, hogy megölte Árész kígyóját.

Ez a kadmoszi átváltozás nagy valószínűséggel azért egyedülálló a görög, vagy bármely mitológiában, mert valójában nem Kadmosz igazi lényére vonatkozik, hanem azt jelentheti, legalábbis részben, hogy Kadmosz szellemi örökségét bekebelezhette az illír kígyó-kultusz, melynek középpontjában a férfi termékenyítő képesség, potencia tisztelete állt, annál az encheleus népnél, melynek neve angolnát jelent görögül (Homérosz, Iliász, XXI. 203, *εργέλυες*, vö. Nonnus: *Dionysiaca*, XLIV. 116, „*kígyótermő illír öböl*”), s e „sikamlós” halfélében bővelkedett az Ohrid-tó, a Drin-folyó, és a Kopais-tó Théba közelében, ahol szintén élt egy encheleus „enklávé”. Kadmosz emléke mélyen gyökerezett a dél-dalmát, macedóniai encheleus nép tudatában, akiknek uralkodóháza Kadmosztól eredeztette magát. Ezt az illír-encheleus Kadmoszhagyományt jól igazolja két, i.e. 6-5. századi bronz övlemez csatajelenete egy-egy óriáskígyóval a háttérben, mely mintegy segíti harcosait, s a leletek az ősi encheleus területről kerültek elő, a montenegrói Gostilj temetőjéből, a Skodar-tótól északra, és az egyik híres fejedelmi sírkamrából az albániai Selcë e Poštméből, az Ohrid-tótól nyugatra, ahol a nép ősi, „babonás” tisztelete megővta a sírokat a kirablástól. Az övlemezek hasonlósága arra mutat, hogy létezett

egy ábrázolási kánon, amelynek alapján mindig azonos módon jelenítették meg a harcosait védelmező kígyó-istenséget, ill. az ennek alakját felvevő Kadmoszt. Egy ilyen ábrázolás mintegy „mágikusan” védte a harcost, aki a derekán, övén viselte. Az Ohrid-tó környékéről, Trebeniško Kaléból ismert egy kisméretű, 7,2 cm-es, hellenisztikus kori bronz női figura is, melynek mézítelen testére kígyó tekeredik s szintén az illír-encheleus kígyó-kultusszal állhatott kapcsolatban, mint védelmező, személyes, házi amulett (P. Lisičar, 1953, M. Šašel Kos, 1993). Ami Dél-Ilíria főníciai gyarmatosítását illeti, megjegyzendő, hogy genetikailag a közel-keleti J2 Y-DNS haplocsoport, mely jellemző volt a főníciaiakra is, általában 10% alatti a mai Balkánon, kivéve Albániát, ahol az arány 19,5%, és Macedóniát, ahol 14% (www. eupedia.com, *Origin of European haplogroups*), de ebből nem lehet feltétlenül főníciai eredetre következtetni.

Hasonló kánon szerint készült hellenisztikus kori bronz övlemezek, harcoló katonákkal és egy „kígyó-istenség-gel”, mely Kadmoszt reprezentálhatta az encheleusok ősi területén, balra: Selcë e Poštméról, az Ohrid-tó nyugati, albániai oldaláról (M. Šašel Kos, in *Portolano Adriatico*, III. no. 3, 2007), jobbra: Gostiljból, a Skodar-tó északi, montenegrói oldaláról (Đ. Basler, in *GZM*, Sveska XXIV, Sarajevo, 1969; vö. egy hasonló képiségű és korú, de valószínűleg kelta lelet Szlovéniából, ám itt a kígyót egy madár csőrében, a harcoló férfiakat pedig itüfallikusan ábrázolták, S. Tecco Hvala: *Magdalenška Gora*, 2012, 170, 4).

Bizonyos értelemben mondhatjuk tehát, hogy a városalapító, civilizációteremtő főníciai-görög Kadmosz, a „Kezdet Férfia” fénylő spirituális minőségét „felülírta” az illír-enchelék kígyó-kultusza, ez a legenda végének immanens, „hádészi” üzenete. Ezért is rekedt meg, futott zátonyra „Európa keresése”, nyelte el az Ohrid-tó, majd az Adria vize, melynek partjain Kadmosz és utódai oly módon alapították városaikat, miként egy nagy folyó leteszi hordalékát a síkon (a kadmoszi alapítású Ohrid eredeti neve Lychnidos = a „Fény Városa”). A görög szárazföld felől érkező Kadmosz küldetése mintegy elmerült az „illír vizekben”, a térség chtonikus kultuszaiban – ezt fejezi ki Kadmosz és felesége „kígyóvá változása” életük végén, összhangban a „biológiai-kozmosz” megfelelésekkel (ld. alább). Az átváltozás emléke aztán fennmaradt a dalmát partvidéken, ahol Szt. Hilárion találkozott vele ezeröttszáz évvel később, AD 365-ben, a görög-római Epidaurum városában és környékén. De felbukkan egy különösen mélyértelmű „hang” már Ovidiusnál (i.e. 43 – AD 18), egy mítikus jóslat Kadmosz kígyóölésének leírásánál (*Átváltozások*, III., AD 8 előtt íródott), mely mintha egyenesen a görög-római korszak végén épp ószövetségi Messiás-próféciaakra rímelve (*kiemelés* tőlem):

Míg a legyőzött nagy tetemén leverője elámul,
hirtelen egy *hang* harsan föl (nem tudni azonnal,
hogy honnan, de kiált): „Te Agenor sarja, az elnyúlt
kígyót mért nézed? *Néznek még téged: a kígyót.*

Szinte ugyanezekkel a szavakkal „jelenti be” a Messiást Zakariás próféta: „*Néznek majd arra, akit általszegeztek*” (Zak. 12,10), és Mózes 4. könyvében erre az „általszegezettségre” utal a *rézkígyó* története (4.Móz. 21,8-9), melyet János evangélista is felidéz Jézus kereszthalálával kapcsolatban (Ján. 3,14, 19,37). Mint egy régebbi tanulmányomban vizsgáltam, Mózesnél egy

„beavatási gyógyításról”, az alkímiából ismert folyamatról, a „mercurius fixációjáról”, az emberben lévő merkuri minőség egyfajta „megkötéséről” lehet szó, melynek szimbóluma egy keresztre vagy póznára szegezett kígyó volt (Z.T.Cs.: Kígyó a keresztben – a keresztrefeszítés alkímiája, *Országépítő*, 1992/1, p. 28). Mint közismert, ugyancsak a küszöbönálló keresztény korszakot jövendölte meg Ovidius kortársa, Vergilius (i.e. 70-18) a IV. eklogájában, egy régebbi Sibylla-jóslat alapján, szó szerint utalva a nagy, precessziós korszakokra:

Eljött már az idő, mit a *jósnő* [cumae-i Sibylla] szent szava hirdet,
 Ujraszületve az *évszázak nagy rendje* megépül.
 Már megtérhet a *Szűz*, meg az ősi *saturnusi* korszak,
 Már új sarjat küld le a földre az ég a magasból.
 Csak te a *most születő gyermekre*, ki hozza a vaskor
 Végét, és akivel beköszönt az *aranykor* a földre,
 Szűz Lucina, vigyázz: bátyád országol, Apollo.
 És te leszel consul, te, midőn eljő e dicső kor,
 Pollio, és a *világév nagy hónap-sora indul*,
 És te vezér, amidőn, ha maradt még bűn nyoma rajtunk,
 Eltűnik s az örök remegés elhagyja a földet.
 Ő pedig isteni életet él és isteni körben
 Látja a héroszokat s őt is látni közöttük,
 S kormányoz megbékélt földön az ősi erénnyel.
 (ford.: Trencsényi-Waldapfel Imre)

4. A precessziós kultúrkorszakok

A Kadmosz-történetben jól megfigyelhető a szellemi hagyományban ismert *kultúrkorszakok* egymásutánja, melyeket ősidők óta a nap járásával, a tavaszi napéjegyenlőség kezdeti pontjával határoztak meg (ld. R. Powell: *A zodiákus története*). E korszakszámítás csillagászati alapja a tavaszpont „átlépése” egy másik zodiákus-jegybe kb. 2160 évente, sorrendben visszafelé haladva, a földtengely ferdesége és hátráló kettős kúpalakú mozgása miatt, innen a folyamat neve, a *precesszió*, „visszafelé mozgás”.

Butoé városa, melyet
 Kadmosz alapít s ahol
 eltemetik, a mai Budva,
 Kotortól délre

Hellász – a Kos-
korszak egyik fő
 központja, -1940,
 zenit: -860 k.

Kisázsia – hettiták, Trója

Kánaán – az ugariti,
 hurri-sémi elemek
 felvétele, babiloni
 hatásokkal

Egyiptom – a Bika-
korszak egyik fő
 központja, -4100,
 zenit: -3000 k.

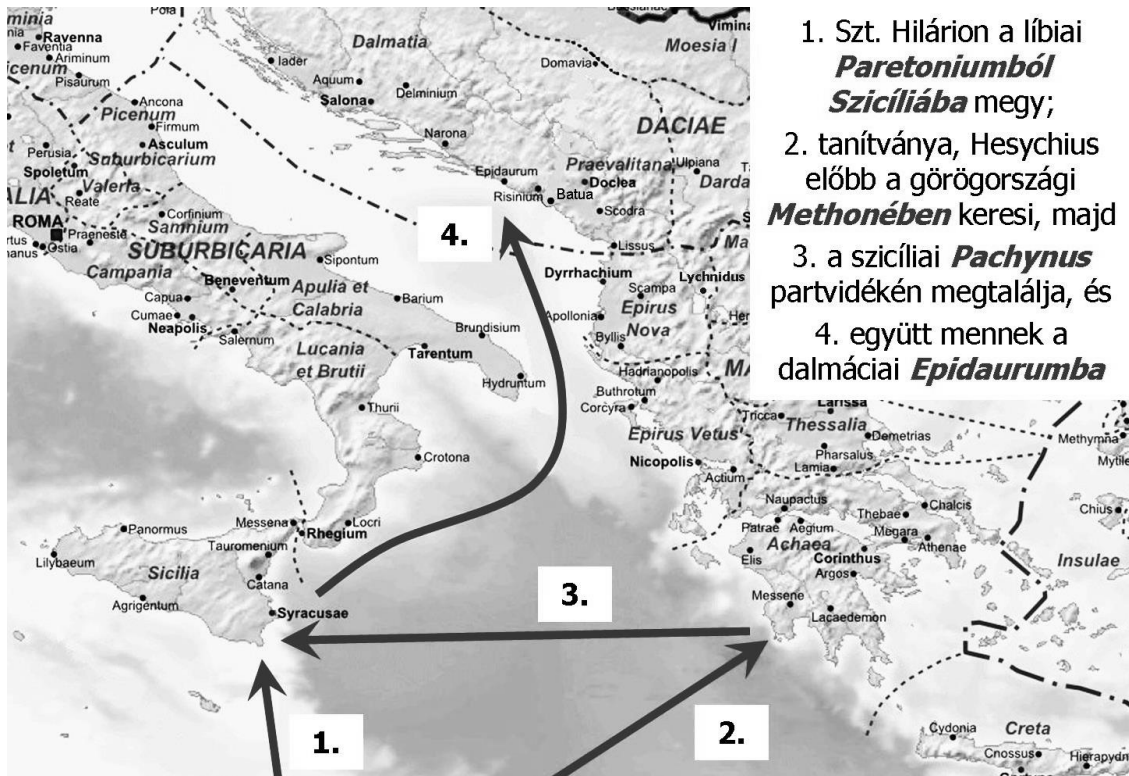
A civilizációs impulzus továbbáradása a Kadmosz-történetben, a Bika-korszaktól a Kos-korszakba, majd felbukkan egy „messiási” jóslat, mely a Halak korszakára utal (AD 220-2380, zenit: 1300 k.)

Amit a csillagászat ma már nem tesz hozzá, az a régi *analógia-törvény*, az „amint fent, úgy lent” igazsága (Hermes Trismegistos: *Tabula Smaragdina*), vagyis a kozmosz történései, a csillag- és planétamozgások mélyen összefüggnek a földi, emberi-természeti történésekkel. Így a 2160 éves precessziós intervallumok egyben földi korszakokat jelölnek, „stimulálnak”, nem fizikai „hatásokból” kifolyólag, hanem a szinkronicitás, az „egyszeresség” alapján, az égi és földi világ szerves egysége alapján, az egyes emberek születése, „karmája”, „életrajza” révén alakítva az ún. történelmet, természetesen más „együtthatókat” is beleértve. Ezt a szerves egybetartozást egykor mélyebben, bensőségebben élte át az emberiség (ld. az „első logosz” korszaka, és a Miatyánkban: „amint a mennyben, úgy a földön is”), és ezzel a szerves, egyetemes korszakolással újra számolni kell, ha egy távlatosabb, átfogóbb történelemszemléletet akarunk kialakítani, amely által érthetőbbé válnak az emberiség életének eseményei, nagy fordulópontjai.

Kadmosz története magába sűríti az előző két kultúrkorszak minőségeit: apja, Agénor, a *Bika*-korszak (i.e. 4100-1940, zenit, virágkor: 3000 k.) előrehaladó impulzusát átvezeti a *Kos*-korszakba (i.e. 1940 – AD 220, zenit: 860 k.), amikor elhagyva *Egyiptomot* letelepedik Kánaánban, mely egyik fiáról, Phoixról (gör. φοινίξ, vörös) kapja a *Fönícia* nevet, népe a pun nevet (ők alapítják Karthágót, Róma nagy riválisát), majd kisázsiai, Trója környéki feleséget szerez. Amikor egyetlen leányukat, *Európát* elrabolja a főisten Zeusz *bika* alakjában és Kréta szigetére viszi, a fiúk elindulnak, hogy megkeressék húgukat, és *Kadmosz* áthajózik Türoszból vagy Szidónból a „barbár” *Hellászba*, ahol a jón, dór, akháj, spártai, aiol és más törzsek még széttagoltan élnek, s miután nem találja Európát, megalapítja az új civilizáció egyik fellegvárát, Thébát, melynek akropoliszát róla nevezik el Kadmeionnak. Noha Kréta és Mükéné voltak a legelső nagy, már proto-európainak mondható kultúrák, az újabb kutatások fényében kiderült, hogy Théba semmivel sem maradt el ezektől, legfeljebb valamivel későbbi náluk (ld. a thébai palota pecséthenger-leleteit, Porada 1960-as évek, Kopanias 2008). Sőt, ami pl. a hellén-jón írás, ábécé kialakulását illeti, magának Kadmosznak tulajdonítják a feltalálását, legalábbis gazdagítását, formálását a föníciai írás elemeivel, mely valószínűleg egy töről fakadt az ősi rovásírással (ld. Sebestyén Gy: *Rovás és rovásírás, Ethnographia* 1903, XIV. évf. 1-2, Első közlemény, pp. 7-35). Kadmosz még a *Bika*-korszak minőségének megfelelően nevezi el városát, Butoét, a *bous* és a *thous*, „gyors ökrök” vontatta szekerére utaló szavak nyomán, sőt egyes források az egyiptomi Buto városával is rokonították a nevet (Stephanus Byzantius), valamint a „kígyóvá” változása utal a 4000 évvel ezelőtti precessziós helyzetre, amikor a *Bika*-tavaszponttal szemben a „hádészi” Skorpióban volt az őszi napéjegyenlőség, de a *Kos*-korszak téli napfordulás jegye, a *Bak* (Capricornus, szó szerint „Bakszarvú”, egy kígyó-kecske keveréklény) szimbolizmusa is kifejeződhet a Kadmosz-legenda ezen részében.

5. Szt. Hiláron Dalmáciában, AD 365

A Kadmosz-történet tulajdonképpen „új fejezetét” jelenti a dél-dalmát tengerparton megjelenő másik „kígyóölő”, *Gázai Szt. Hiláron* (291-371, Dalmáciában Sveti Ilar) legendája, melyet Szt. Jeromos – aki egyébként a muraközi Stridon, a régi magyar Stridóvár, a mai Štrigova település szülőtte volt – megörökített a szent életrajzában (*Vita Hilarionis*, íródott Betlehemben, 390 k.). Mindenekelőtt el kell oszlatnunk néhány félreértést Szt. Hiláron dalmáciai útjával kapcsolatban, melyet világosan leír az életrajza, hogy az *itteni* Epidaurum városába jött, nem a görögországi Epidaurusba, mely a Peloponnészosz-félsziget keleti részén fekszik, Argoliszban, ahogy az életrajz angol fordításának jegyzete sejteti, és a „kígyós” gyógyító, Aszklépiusz kultusza is inkább ott volt jellemző, bár Dalmáciában is van nyoma, és összekeveredhetett a Kadmosz-reminiszcenciákkal (vö. Bijadžija 2012, Evans 1876).

1. Szt. Hilárion a líbiai **Paretoniumból Szicíliaba** megy;
2. tanítványa, Hesychius előbb a görögországi **Methonében** keresi, majd
3. a szicíliai **Pachynus** partvidékén megtalálja, és
4. együtt mennek a dalmáciai **Epidaurumba**

Szt. Hilárion útja Dalmáciába, AD 365.

Érdekes, hogy Hilárion „barbár népeket” keresve épp a dalmáciai Epidaurum városába jön, hiszen ez a vidék sem volt már kifejezetten „barbár” a Kr. u. 4. században, legfeljebb ha keresztény szempontból nevezzük „barbárnak” az itteni, főként görög-római lakosságot. A lakosok görög nyelvismeretére utal, hogy Hilárion legendájában a kígyó vagy sárkány neve „boas”, ami görögül ökröt jelent, lévén, hogy a kígyó ökröket is felfalt. A történetben megjelenik a régi „clairvoyance”, tisztánlátó tudat nyoma, ugyanakkor nehéz eldönteni, hogy ebben a képes beszédben mi a valódi érzékfeletti közlés, és mi a legendagyártás, ami jellemző volt a kereszténységre, hogy megerősítse magát a „pogánysággal” szemben, ill. mennyiben keveredik legenda és valóság? Nézzük magát a legendát, Szt. Hilárion életrajzának dalmáciai részét, Jeromos tolmácsolásában.

38. ...Hesychius, a tanítványa, mindent tüvé tett, hogy megkeresse mesterét, végigjárva a [líbiai] partvidéket, sivatagokat, váltig ragaszkodva vélekedéséhez, hogy bárhová ment a mestere, nem rejtőzhet sokáig. Három év múlva azt hallotta *Methonában* [ez a Peloponnesos délnyugati részén a messeniai Methoné lehetett. – A ford.] egy bizonyos zsidótól, aki használt ruhákkal kereskedett, hogy egy keresztény próféta jelent meg Sziciliában, és olyan csodákat és jeleket tesz, hogy valaki azt gondolhatná róla, hogy a régi szentek egyike. A tanítvány kérdezősködött az öltözkéről, magatartásáról, beszédjéről, és főként a koráról, de semmi többet nem tudott meg. A kereskedő csak annyit mondott, hogy ő is úgy hallott róla. Ezért hát Hesychius átkelt az Adriai-tengeren, és egy sikeres utazás után *Pachynusba* jött [délkelet-szicíliai partfok, mai Pachino település], ahol egy faluban lakott egy tengeröblnél, és az idős mester nyomait kutatva értesült egy történetről, melyet mindenki mesélt róla, hogy merre járt, mit tett. A legmeglepőbb az volt az emberek számára, hogy e nagy jelek és csodák után senkitől nem fogadott el még egy darab kenyeret sem a környéken. És, hogy rövidre fogjam a történetem, Hesychius végül mestere lábaihoz borult, és könnyeivel öntözte; az pedig nyájasan felemelte, és amikor két vagy három napot töltöttek a dolgok megbeszélésével, úgy értesült Gazanustól [másik tanítvány], hogy Hilárion nem akar tovább ittmaradni, hanem bizonyos *barbár népekhez* akar menni, ahol a nevét és a hírét nem ismerik.

39. Ezért *Epidaurusba*, egy *dalmáciai* városba [Cavtat] hozta őt [Hesychius], ahol néhány napig maradt a környéken, de nem rejtőzött el. Egy hatalmas kígyó [lat. *draco*, sárkány], melyet a környéken lakók *boas*-nak neveztek, mivel ez a fajta gyakran egész ökröket elnyelt [gör. *bous* = ökör], pusztította az egész tartományt szélében-hosszában, és nemcsak nyájakat és csordákat falt fel, hanem a gazdákat és pásztorokat is, akik már a lélegzete erejétől kimúltak. Hilárion elrendelte, hogy a helybeliek készítsenek elő egy máglyát, majd imádkozott Krisztushoz, odahívta a kígyót, megparancsolta neki, hogy kússzon fel a farakásra, majd meggyújtotta a tüzet. És így az emberek szeme láttára hamuvá égett a fenevad [a helyi hagyomány szerint az eseményre a mai Mlini település közelében került sor]. De Hilárion aggódni kezdett a tette miatt, hogy most hová menjen? Ismét felkészült, hogy elmeneküljön, és arra gondolt, hogy lakatlan területeken fog átkelni, nehogy a csodái elárulják őt, noha a nyelve hallgat.

40. Abban az időben földrengés volt mindenütt az egész világon, Julianus császár halálát követően [„Apostata”, Hitehagyó, † AD 363], amitől a tenger kiöntött, és a hajók fennakadtak a hegyek medrélyein. Úgy látszott, mintha Isten egy második vízözönnel súlytaná a világot, vagy minden az őskáoszba térne vissza. Amikor Epidaurus népe látta ezt, vagyis a dübörgő, dagadó, hegymagaságú hullámokat, félve, hogy hirtelen elpusztulnak a városukkal együtt, az idős emberhez mentek, s mintha egy csatára készüléne, odaállították őt a partra. Amikor Hilárion a kereszt jelét háromszor a homokba rajzolta, szembefordult a tengerrel, széttárta karjait, és a dagadó tenger hihetetlen módon, mint egy magas fal, megállt előtte. Sokáig üvöltött a hullámfal, mintha felháborodott volna az előtte lévő akadályon, majd egyre kisebb lett. Epidaurus és az egész környék azóta is meséli ezt a történetet, és az anyák tanítják a gyerekeiket, hogy emlékét azok is továbbadják az utódaiknak. Amit az apostol mondott, „Ha van hitetek és nem kételkedtek, és azt mondjátok e hegynek: Kelj fel és zuhanj a tengerbe, az is meglészen,” [Mt. 21,21] valóban szó szerint beteljesedett, és az Úr olyan hitet adott Hilárionnak, mint az apostoloké volt. Mert mi a különbség a tengerbe alámerülő hegy és a folyékony hullámhegyek között, melyek hirtelen fallá keményednek egy szent ember lábainál?

41. Az egész ország csodálkozott, és a nagy csoda híre nagy szóbeszédet keltett, még *Salonéban* is [Spalato/Split mellett]. Amikor az idős ember ezt megtudta, titokban, éjjel, egy kis vitorlásan elmenekült, és egy kereskedőhajót találva két nap múlva *Ciprusra* hajózott...

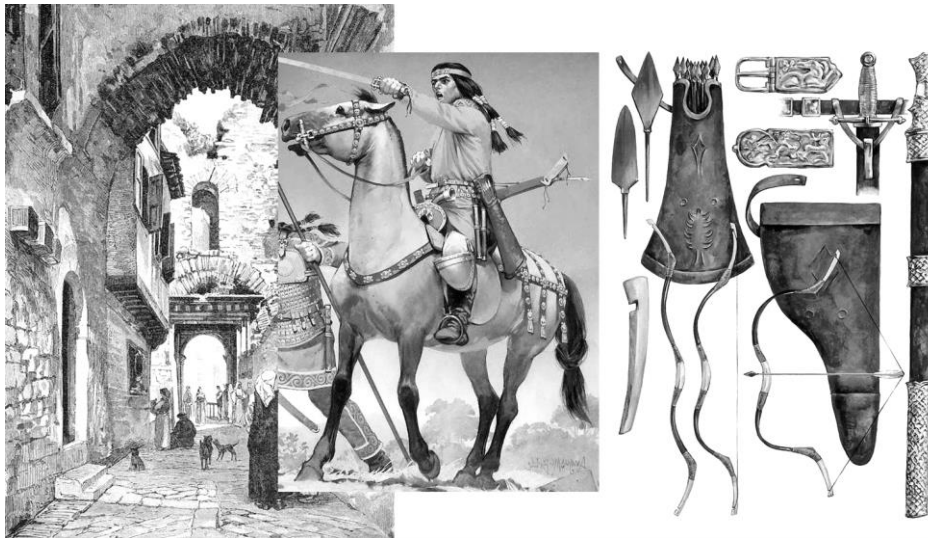
Különös, hogy Szt. Hilárion e két csodájával kapcsolatban nincs szó a helyiek keresztény hitre térítéséről, csak arról, hogy a szent híre elterjedt egészen Salonéig, és ő továbbállt emiatt. Leginkább az történhetett, hogy Hilárion találkozott a helyi, illír-görög kígyó-kultusszal, Kadmosz kultuszával, amit valamilyen formában, akár érzékfeletti értelemben, „imával” legyőzött, lényegében „felszabadítva” Kadmoszt a régi „átok” alól, és Szt. Jeromos kb. 25 év múltán már konkrét eseményként írja le. Hasonló lehetett a helyzet a tenger „lecsendesítésével”, ami egyszerre a feléledő „pogányság” megszelidítésének metaforája és egy valóságos szökőár emléke, melyet a Kréta nyugati partjainál történt 5/10-es erősségű tengeralatti földrengés okozott 365. júl. 21.-én (ld. Papadopoulos 2009). Így mindkét „csodában” Hilárion térítő tevékenységének magasabb, imaginatív tartalmát is láthatjuk, nem feltétlenül „mesét”.

6. Dalmácia és a hunok, avarok

Meg kell említenünk a hunok (Priscus, Iordanes), de főként az avarok megjelenését Dalmáciában, AD 6. század vége felé, mely nem csupán pusztításról, hanem letelepedésről is szólt, és Bíborbanszületett Konstantin császár híres műve szerint még a 10. század közepén is éltek ott avar eredetű lakosok (*A birodalom kormányzásáról*, 29, 30, ford. Moravcsik Gy., 1950):

„...És így kardélre hánytak mindenkit a városban [Salonében, Spalato/Split közelében], és azután egész Dalmácia országának urai lettek, és letelepedtek ott. Csupán a tengerparton lévő hajók tartottak ki ellenük, és maradtak a rómaiak [bizánciak] kezén, mert a megélhetésüket a tengerből szerezték. Az avarok azután, látva, hogy ez az ország nagyon szép, letelepedtek ott. De a horvátok abban az időben Bajorországon [*Bagivareias*] túl laktak, ahol most a fehér horvátok [*Belochrobá-*

toi, vö. Sulimirsky: *The Sarmatians*, 1970, pp. 190-191, fig. 71]. Közülük vált ki öt testvér, Klo-ukas, Lobelos, Kosentzis, Mouchlo és Chrobotos, és két leánytestvér, Touga és Bouga, akik népükkel Dalmáciába jöttek, és az avarokat találták e föld birtokában. Miután néhány évig harcoltak egymással, a horvátok győztek és megölték az avarok egy részét, s a többieket kényszerítették, hogy az alattvalóik legyenek. És így attól az időtől ezt a földet a horvátok bírják, és vannak még Horvátországban néhányan, akik avar eredetűek, és avaroknak tekintik őket.” (vö. az avar kagán ezer fős „kutrigur”/9-ogur sereget küld Dalmáciába 569-ben, Menand. Fr. 14, CSHB, 1829; ld. még *Vita S. Demetrii*, II., ford. Peter Charanis, a 7. századi onogur-bolgár hercegről, Kouver/Kuberről, aki a kagán helyettese lett, valószínűleg a perzsa-türk eredetű *csoben* méltóságnévvel, majd Görögországban telepedett le Neopatras/Ypati vagy Thesszalonike környékén, Anon. 45. vagy a madarai sziklafelirat szerint, s innen eredhetett a székely-magyar Csaba-mondánk, keresztnevünk, ill. a magyar *ispán* és a délszláv *zsupán* méltóságnév is)

Balra a spalatoi Diocletianus-palota (OMM írásban és képben), középen avar harcos, jobbra hun-avar fegyverzet (A. McBride), mely az egyéb, gót-germán elemekkel együtt véget vetett Rómának, s ha nem is tudatosan, de elősegítették az új, keresztény korszak kibontakozását, „Isten és a csillagok” akarata szerint, ami a jövőre nézve is iránymutató lehet (Szláv-Ázsiai korszak a Vizöntő jegye alatt, 2380-4540, zenit: 3500 k.)

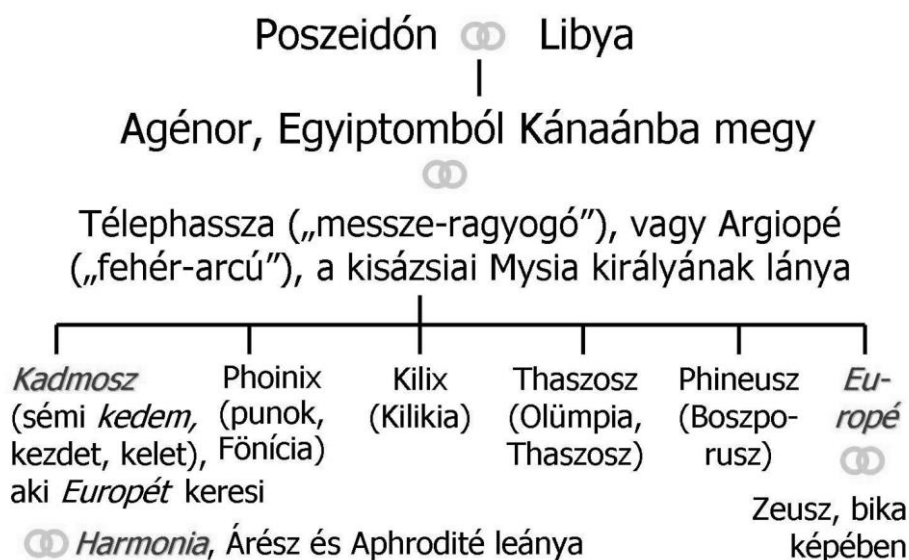
A bizánci császár leírását, információit ma már pontosíthatjuk, a szerbek, horvátok dalmáciai bevándorlását északról az avarok 6-7. századi megjelenése utánra tehetjük, és az első adatok az avar ill. avar-szlovén (ant/vend/„tót”) közös támadásokról szólnak, melyek Bizánc ellen irányultak, majd az avar uralomnak a 796. évi frank győzelem vetett véget. Az avarok korábban Budva városát is bevehették, mivel a források szerint a budvai öblöt *Avarorum sinus*-nak, „Avarok öblének” nevezték ekkortájt.

Összegzés

Noha „Európa keresése” a magas ókorban még nem a kontinensre vonatkozott, de aztán egy „rejtélyes” okból ezt a nevet kapta földrészünk, így a „nomen est omen” szállóigét ez esetben igaznak tekinthetjük. Kadmosz legendájában például kifejeződik a *kultúr-korszakok* egymásutánja, továbbáradása, az egyiptomi Bika-korszaktól a görög-római Kos-korszakig, és Kadmosz „bukásában” felfedezhetjük egyfelől az illír kígyó-kultusz hatását és a kozmikus-precessziós szimbolizmust, másrészt a keresztény Halak-korszak szerves, sorsszerű „előképét”, melyet Ovidius az ószövetségi Messiás-próféciaikhoz hasonlóan öntött szavakba, mint mélységes, szellemi valóságot, amely időszámításunk kezdetén valóban megjelent a földön, hogy legyőzze a „Kígyót”. Ha a Kadmosz-legenda korszakos-mítikus tanulságait „meghosszabbítjuk” máig, láthatjuk, hogy, képszerűen szólva, a „kígyó” vagy „sárkány”, mint „kísértő”, egyszerre megkövesítő, lehúzó, és képlékeny, rejtett-manifeszt princípium, főként a 19.

század óta az absztrakt-materialista-egoista felfogás „holtak mezején” él és gyakorol hatást. Ez az állapot szükségszerűen jött el, hogy az emberiség felnőtté váljon, elszakadjon az istenek „járszalagjáról”, ugyanakkor ez az elszakadás nem jelentheti a végső szót, végső igazságot az ember és a világ megismerésében, s Kadmosz is „visszanyerheti” eredeti, emberi alakját a kereszténység jótékony hatása alatt.

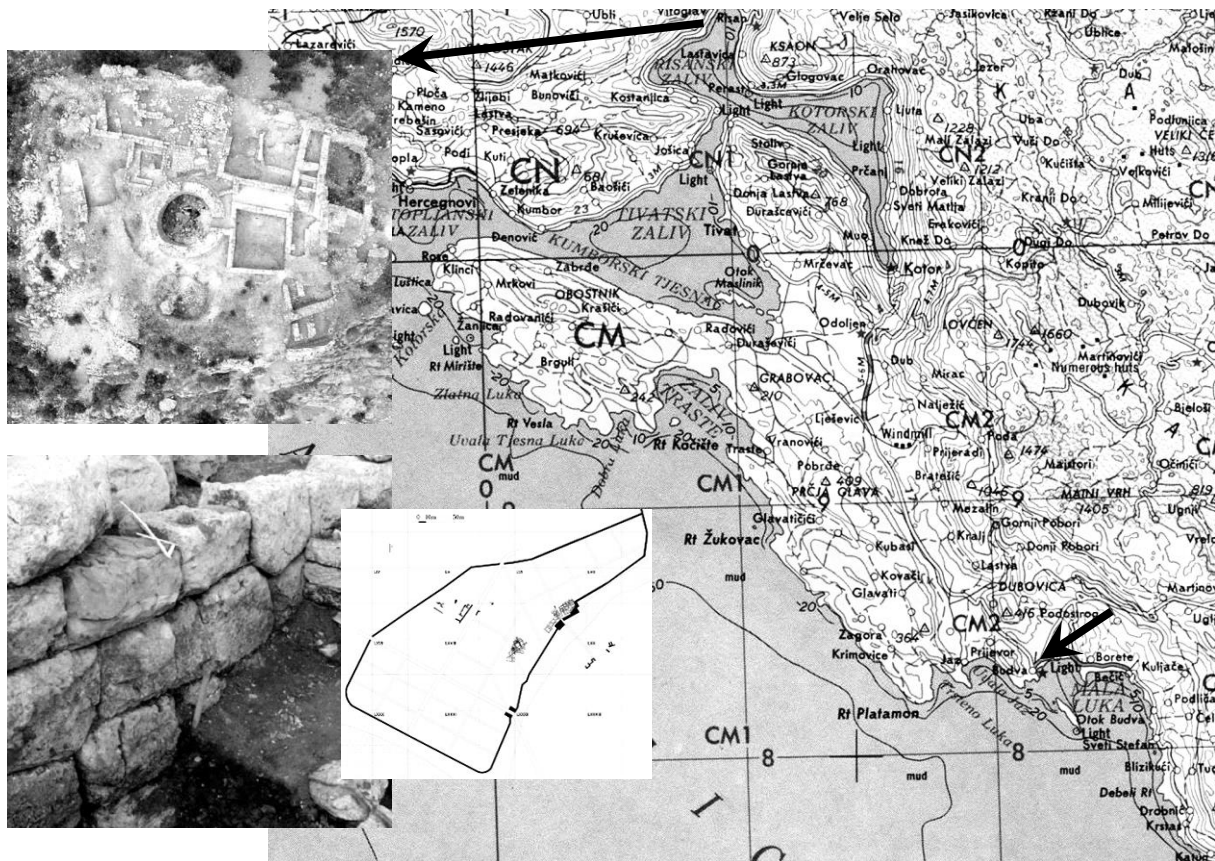
Függelék

Kadmosz és Európa „családfája” (R. Graves nyomán)

Kadmosz és Harmonia útja Thébából Illíriába, i.e. 14. század (néhány település későbbi, ld. szöveg)

A Kotori-öböl és környéke a mai térképen (lib.utexas.edu), jobbra lent Budva városa, balra a késő bronzkori risani akropolisz maradványai és alaprajza (P. Dyczek)

Bibliográfia:

- Apollodorus: *The Library (Bibliotheca)*, 1921, ford. J. G. Frazer, (gör.-ang.)
 Apollonius Rhodius: *Argonautica*, 1919, ford. R. C. Seaton (gör.-ang.)
 Euripidész: *Bakkhánsnők*, 1984, ford. Devecseri G. (gör. *Bacchae*, R.Y. Tyrrell, 1892)
 Szt. Jeromos: *Vita Hilarionis* (www.documentacatholicaomnia.eu)
 Menandros Protector töredékei, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Bonn, 1829.
 Ovidius: *Átváltozások*, 1982, ford. Devecseri G. (lat. www.thelatinlibrary.com)
 Vergilius, IV. ekloga, ford. Trencsényi-Waldapfel Imre (ld. még Lakatos István fordításában is)
- M. Baković: The Princely Tumulus Gruda Boljevića, Podgorica, Montenegro. In: *Ancestral Landscape*, Lyon, 2012.
 Đ. Basler, Nekropola na Velim ledinama u Gostilju (Donja Zeta), *GZM (Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Sarajevo)*, Sveska XXIV, Sarajevo 1969.
 Bíborbanszületett Konstantín: *A birodalom kormányzásáról*, ford. Moravcsik Gy., 1950.
 B. Bijadžija: Rimska religija i kultovi u Epidauru / Roman religion and cults in Epidaurum, *Archaeologia Adriatica* VI. 2012.
 M. Buzov: The Archaeological Topography of the Bay of Kotor, *Classica et Christiana*, 6/1, 2011.
 P. Dyczek: *Terra Incognita – Results of Polish Excavations in Albania and Montenegro*, *Studia Europaea Gnesnensia*, 16/2012.
 Sir A. J. Evans: *Through Bosnia and the Herzegovina on Foot*, 1876. Ch. IX., pp. 387-394.
 M.V. Garašanin: Bracelets a extrémités en têtes de serpents de la Macédonie, *Artibus Asiae*, 15, 1952. (kígyófejes karperecekről, fotókkal)
 R. Graves: *A görög mítoszok*, I-II., Bp., 1982.
 R. Katičić: *Illyrica mythologica*, 1995.
 Kerényi K.: *Görög mitológia*, Bp., 1977.
 P. Lisičar: *Legenda o Kadmu*, *Živa antika* 3., 1953.
 Nikos Čausidis: *Makedonskite bronzi*, Skopje, 2017. (angol összefoglalóval)

Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen (1886-1901) CD-ROM

G.A. Papadopoulos *et al.*: Tsunami hazard in the Eastern Mediterranean Sea, *Journal of Earthquakes and Tsunamis*, 2009.

R. Powell: *A zodiákus története*, Bp., 2011.

N. Proeva: *The Engelanés / Encheleis and the Golden Masks from the Trebenište Culture*, 2006.

Sebestyén Gy: Rovás és rovásírás, *Ethnographia* 1903, XIV. évf. 1-2.

R. Steiner: *Zeichen und Entwicklung der Drei Logoi in der Menschheit*, Heft 14 (www.anthrowiki.at)

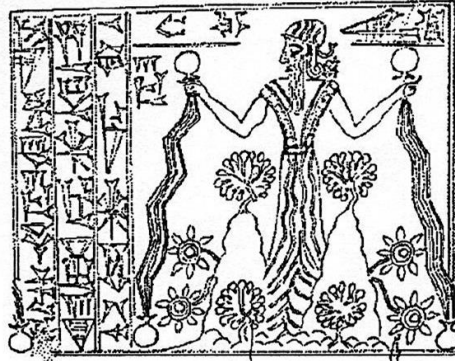
M. Šašel Kos: Draco and the Survival of the Serpent Cult in the Central Balkans, *Tyche*, 6, 1991.

_____ : Cadmus and Harmonia in Illyria, *Arheološki vestnik*, 44., 1993. (ford. Z.T.Cs.)

_____ : Mythological stories concerning Illyria and its name, 2004.

J. Wilkes: *The Illyrians*, 1996.

Z. Tóth Cs.: Kígyó a keresztén – a keresztrefeszítés alkímiája, *Országépítő*, 1992/1.

A thébai Kadmeionból előkerült egyik óbabiloni pecsétgyűrű rajza, „vízöntő” termékenységisten alakjával (K. Kopanias: *The Late Bronze Age Near Eastern Cylinder Seals from Thebes/Greece and their historical implications*, in *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Athenische Abteilung*, Band 123, 2008, p. 77, Cat. No. 9)